

ΜΕΡΟΣ 1^ο

ΒΑΣΙΚΑ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Εισαγωγή

Στην πρωτόγονη κοινωνία, αλλά και αργότερα, η κάθε οικογένεια ήταν μια παραγωγική μονάδα, που κάλυπτε υποχρεωτικά τις όποιες συνολικές της ανάγκες. Αργότερα, στην πορεία του χρόνου και στη διεύρυνση της κοινότητας οι άνθρωποι άρχισαν να ανταλλάσσουν ευκαιριακά προϊόντα. Η συστηματική παραγωγή αγαθών με σκοπό την ανταλλαγή, ξεκίνησε πολύ αργότερα.

Στο πέρασμα των αιώνων δημιουργήθηκε ένα πλήρες σύστημα παραγωγής και εμπορίας των προϊόντων, που ονομάστηκε «Οικονομία».

Αν και οι οικονομικές δραστηριότητες έχουν ιστορία χιλιετηρίδων, χαρακτηρίστηκαν ως επιστήμη μόλις κατά το 19^ο αιώνα. Βέβαια, τα πρώτα σπέρματα αυτού του κλάδου βρίσκονται στα «οικονομικά κείμενα» του Ξενοφώντα τον 4^ο π.Χ. αιώνα. Ο Ξενοφών αναφέρεται στα προβλήματα που παρουσίαζε η διαχείριση των μεγάλων αγροτικών μονάδων. Επίσης βρίσκουμε και μεμονωμένα κείμενα στη ρωμαϊκή εποχή, που ασχολούνται με τραπεζικά ζητήματα και θέματα εμπορίου. Η έλλειψη οικονομικών συγγραμμάτων μετά το 15^ο αιώνα, όπου με την ανακάλυψη της Αμερικής είχε αναπτυχθεί έντονα το εμπόριο και το τραπεζικό σύστημα, ανάγεται μάλλον στη διαφύλαξη των ιδιαίτερων μυστικών της διαχείρισης των οικονομικών μονάδων για τη διατήρηση του επιχειρηματικού πλεονεκτήματος έναντι των ανταγωνιστών.

Το πρώτο σημαντικό σύγγραμμα σχετικά με τη διαχείριση μιας οικονομικής μονάδας είναι του βενετσιάνου Luca Pacioli, που τυπώθηκε το 1494 με τίτλο

«Summa Arithmetica» και περιγράφει για πρώτη φορά τους βασικούς κανόνες της διπλής λογιστικής καταγραφής. Εν τούτοις, μόνο από τον εικοστό αιώνα έχουμε τη ραγδαία εξέλιξη της ενασχόλησης με τα οικονομικά θέματα των επιχειρήσεων.

Με την έννοια «Οικονομία» χαρακτηρίζουμε ένα σημαντικό μέρος της κοινωνικής ζωής, γιατί οι άνθρωποι στην καθημερινή λειτουργία τους δημιουργούν ανάγκες, που πρέπει να καλυφθούν με υλικά αγαθά και υπηρεσίες. Έτσι, κινητήριος δύναμη της οικονομίας είναι οι ανάγκες των ανθρώπων, που είναι :

- **Υπαρξιακές** ή πρώτες ανάγκες, οι οποίες χρησιμεύουν για τη διατήρηση στη ζωή, όπως διατροφής, ένδυσης και κατοικίας,
- **Βασικές** ανάγκες, που αν και δε συμβάλλουν στην ύπαρξη της ζωής, εν τούτοις προκύπτουν από την πολιτιστική και κοινωνική ζωή, καθώς και την ποιότητα ζωής μιας συγκεκριμένης κοινωνίας.
- **Ανάγκες πολυτελείας**, που εκπληρούν την επιθυμία των ανθρώπων για πολυτέλεια.

Όμως σημαντικό χαρακτηριστικό της οικονομίας είναι ότι, συνήθως, υπάρχει «στενότης αγαθών», δηλαδή, το πλήθος τους είναι μικρότερο από τις ανάγκες της κοινωνίας, ώστε αυτό το γεγονός δημιουργεί και τη συγκεκριμένη αξία τους. Γι' αυτό πρέπει από τη μια πλευρά να αντιμετωπισθεί η στενότητα και από την άλλη μεριά να επιλεγούν εκείνοι οι τρόποι παραγωγής, οι οποίοι βοηθούν στο ξεπέρασμα της στενότητας και στην ικανοποίηση των αναγκών. Προς το σκοπό αυτό υπάρχουν διάφορες εναλλακτικές λύσεις, που η κάθε μια έχει το δικό της κόστος και μέγεθος παραγωγής. Ως εκ τούτου αφενός μεν θα πρέπει να επιλεγεί εκείνη η λύση, που έχει το χαμηλότερο κόστος, αφετέρου δε να μπορεί να δώσει τη μεγαλύτερη δυνατή ποσότητα των αγαθών.

Γενικά τα προβλήματα που αντιμετωπίζει κάθε οικονομία είναι :

- Το είδος των προϊόντων που θα παραχθούν, σχετικά με την κάλυψη των αναγκών.
- Ο τρόπος παραγωγής των αγαθών, σχετικά με τις μεθόδους παραγωγής.
- Ο τρόπος, που θα διανεμηθούν τα παραγόμενα αγαθά, σχετικά με τη διαδικασία κατανομής των προϊόντων στις διάφορες κοινωνικές ομάδες.
- Το πρόβλημα της περισσότερο αποδοτικής χρησιμοποίησης των διαθέσιμων παραγωγικών μέσων, σχετικά με την επίτευξη της μεγαλύτερης δυνατής παραγωγής των προϊόντων.
- Ο τρόπος απασχόλησης των υπάρχοντων παραγωγικών συντελεστών, σχετικά με την αξιοποίησή τους στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό.
- Το πρόβλημα της οικονομικής ανάπτυξης, είτε της επιχείρησης είτε της χώρας, γιατί αλλιώς δημιουργείται στασιμότητα.

Τα προϊόντα της οικονομίας κατατάσσονται σύμφωνα με διάφορα κριτήρια ως ακολούθως :

- **Input προϊόντα - Output προϊόντα**, που αντιστοιχούν σε διαφορετικές παραγωγικές διαδικασίες. Στα αρχικά προϊόντα ανήκουν οι πρώτες ύλες, τα μηχανήματα, τα οικόπεδα και τα κτίρια, ενώ στα δεύτερα τα τρόφιμα, τα αντικείμενα των νοικοκυριών κλπ.
- **Παραγωγικά προϊόντα - καταναλωτικά προϊόντα**. Στα πρώτα εμπίπτουν οι μηχανές και τα εργαλεία, που χρησιμεύουν στην παραγωγή. Τα δεύτερα περιλαμβάνουν, ό,τι μπορεί να καταναλωθεί, αλλά και οι διάφορες υπηρεσίες, π.χ. οι τουριστικές διευκολύνσεις (βλέπε και Α. Κούρκουλος, 2003)

Στα πλαίσια της οικονομίας υπάρχουν βασικά δύο κύριοι παράγοντες, που κινούν την όλη παραγωγική διαδικασία. Αυτοί είναι τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις. Τα νοικοκυριά είναι πρωταρχικά προσανατολισμένα στην κατανάλωση, δηλαδή χρησιμοποιούν καταναλωτικά αγαθά, ενώ οι επιχειρήσεις είναι προσανατολισμένες στην κάλυψη των καταναλωτικών αγαθών και των υπηρεσιών.

Έτσι, οι ανάγκες μιας κοινωνίας προκύπτουν αρχικά από τους ανθρώπους που την αποτελούν και εκφράζονται μέσα από τα νοικοκυριά, τα οποία θεωρούνται ως οικονομικές μονάδες μέτρησης των αναγκών. Τις ανάγκες των νοικοκυριών έρχονται τώρα να καλύψουν οι επιχειρήσεις παραγωγής ή υπηρεσιών με τον έναν ή τον άλλο τρόπο. Το σύνολο τώρα των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων αποτελούν τη δεδομένη οικονομία μιας χώρας, που μπορεί να είναι χαμηλή, μεσαία ή υψηλή. Η κάθε οικονομία ακολουθεί την ανάπτυξη της εκάστοτε κοινωνίας, που εκφράζεται από το επίπεδο της αναπτυχθείσας επιστήμης και τεχνολογίας. Με άλλα λόγια αυτό σημαίνει πως μια χώρα με χαμηλό επίπεδο επιστήμης και συνακόλουθη περιορισμένη τεχνολογία δεν μπορεί να έχει υψηλούς οικονομικούς δείκτες, καθώς και αντίστροφα. Η ελληνική οικονομία βρίσκεται κάπου στη μέση, γιατί αποτελούμε μια αναπτυσσόμενη κοινωνία, όπου τίποτε δε βρίσκεται στην πρωτοπορία.

Μακροοικονομία – Μικροοικονομία – Οικονομία των Επιχειρήσεων

Η Μακροοικονομική δραστηριότητα

Η περιγραφή και η ερμηνεία των οικονομικών γεγονότων είναι θέμα των οικονομικών επιστημών, που χωρίζονται σε δυο μεγάλους τομείς:

- στην εθνική οικονομία (Πολιτική Οικονομία, National Ökonomie, Economics, Macroeconomic) και

- στην οικονομία των επιχειρήσεων (Microeconomic, Οργάνωση & Διοίκηση των Επιχειρήσεων, Betriebswirtschaft, Business Administration)

Η εθνική οικονομία ασχολείται με τα ευρύτερα προβλήματα της οικονομίας. Ο J. Marshall (1968) δίνει τον ακόλουθο ορισμό:

«Political Economy or Economics is a study of mankind in the ordinary business of life; it examines that part of individual and social action which is most closely connected with attainment and with the use of material requisites of wellbeing» (p. 14).

Η εν γένει οικονομική δραστηριότητα μιας χώρας εξετάζεται πρωταρχικά από τη **Μακροοικονομία**, η οποία είτε αναλύει τα βασικά στοιχεία των δαπανών ολόκληρου του οικονομικού συστήματος, είτε ερευνά τα στοιχεία που προέρχονται από τρία κύρια μέρη: τις ιδιωτικές δαπάνες (νοικοκυριά), τις δημόσιες δαπάνες (κρατικές δαπάνες) και τις επιχειρηματικές δαπάνες (δαπάνες επιχειρήσεων).

Ως εκ τούτου η μακροοικονομία «ασχολείται με τη μελέτη των συνολικών οικονομικών μεγεθών και εξετάζει τη συμπεριφορά των φορέων της οικονομίας ως συνόλου, η οποία όμως δε συνάγεται αθροιστικά από τη συμπεριφορά των ατομικών φορέων» (Ε. Πουρναράκης, σελ. 36, 1991). Ιδιαίτερα, η μακροοικονομία ερευνά τα συνολικά μεγέθη της οικονομίας, όπως το εθνικό προϊόν, τις δαπάνες, την απασχόληση, τις επενδύσεις κλπ., και πώς αυτά τα μεγέθη αλληλοεπηρεάζονται και δρουν στο οικονομικό σύστημα ως σύνολο.

Ειδικότερα τα θέματα με τα οποία καταπιάνεται η μακροοικονομία είναι:

- οι δομές της οικονομίας,
- το εθνικό προϊόν
- η παρέμβαση του κράτους,
- οι επενδύσεις,
- οι δαπάνες,
- η ζήτηση και η προσφορά
- η φορολογία,
- η εξέλιξη των τιμών,
- η κίνηση του χρήματος,
- ο πληθωρισμός και η ύφεση,
- η απασχόληση και η ανεργία,
- οι διακρατικές εμπορικές συναλλαγές κλπ.

Πίνακας 1.1. Σχεδιασμός και γενική πρόβλεψη μακροοικονομίας (1999-2002). (Υπ. Οικον.)

	1999	2000	2001	2002
A. Ζήτηση και Προϊόν (σταθερές τιμές 1995)				
Ιδιωτική Κατανάλωση	2,9	3,1	3,2	3,5
Δημόσια Κατανάλωση	-0,1	0,8	0,5	0,5
Ακαθ. Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	7,3	9,3	11,7	12,6
Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	6,5	8,0	8,8	9,3
Εισαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	3,9	7,4	7,4	7,5
ΑΕΠ	3,4	4,1	5,0	5,2
B. Πληθωρισμός				
Αποπληθωριστής Ιδιωτικής Κατανάλωσης	2,4	2,7	2,3	2,2
Τιμές Εισαγομένων (αγαθών)	-0,2	6,2	2,4	2,3
Γ. Αγορά Εργασίας				
Μέσος Πραγματικός Μισθός	4,2	4,5	5,0	5,0
Παραγωγικότητα Εργασίας	4,1	2,9	3,4	3,5
Κατά Μονάδα Κόστος Εργασίας	0,6	1,5	1,5	1,4
Απασχόληση	-0,7	1,2	1,5	1,6
Ποσοστό Ανεργίας	12,0	11,3	10,4	9,5
Δ. Εξωτερικές Συναλλαγές				
Εμπορικό Ισοζύγιο (εθν. βάση), % ΑΕΠ	-13,9	-14,9	-15,2	-15,5
Ισοζύγιο Τρεχ. Συναλλαγών (εθν. βάση), % ΑΕΠ	-3,2	-3,7	-3,8	-3,6
Ε. Δημοσιονομικές Εξελίξεις				
Αποταμίευση Γενικής Κυβέρνησης % ΑΕΠ	-1,8	-0,8	0,5	1,5
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης, % ΑΕΠ	104,6	103,9	989,9	96,0

Για την προσέγγιση αυτών των θεμάτων η μακροοικονομία χρησιμοποιεί διάφορα θεωρητικά μοντέλα, τα οποία είναι απλοποιήσεις της πραγματικότητας. Αλλά στην πράξη οι διάφορες οικονομικές καταστάσεις καθορίζονται συνήθως από ένα μεγάλο αριθμό μεταβλητών, που βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση.

Γενικά, η μακροοικονομία εξετάζει τις συνολικές οικονομικές εξαρτήσεις, που προκαλούνται από τις καθημερινές συναλλαγές αγαθών και υπηρεσιών, ως προσφορά και ζήτηση των συμβαλλομένων οικονομικών μονάδων.

Για την κατανόηση τώρα της μακροοικονομίας μπορούμε να δούμε για παράδειγμα δύο απλά μοντέλα: (α) το «**κυκλικό μοντέλο ροής**» και (β) το «**κυκλικό μοντέλο της ροής του χρήματος**».

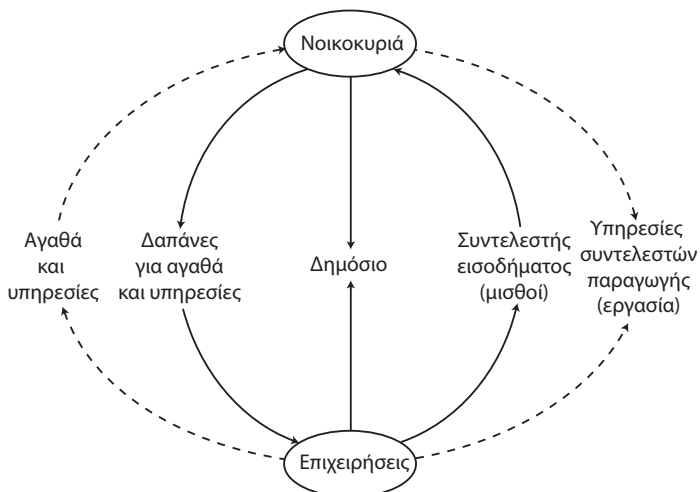
Στο πρώτο μοντέλο εμφανίζονται τρεις παράγοντες της οικονομίας: (α) τα νοικοκυριά, στα οποία ανήκουν οι συντελεστές της παραγωγής (έδαφος (γη), εργασία, κεφάλαιο), (β) οι επιχειρήσεις, που αξιοποιούν τους συντελεστές της πα-

ραγωγής και οργανώνουν το ουτρυ της οικονομίας, που αγοράζεται από τα νοικοκυριά και (γ) το κράτος (δημόσιο), το οποίο μέσω της πολυδιάστατης φορολογίας, εισπράττει έσοδα (φόρους), τα οποία καταλήγουν ως δαπάνες στις επιχειρήσεις. Το κύκλωμα περιλαμβάνει δύο ροές, Η μια είναι των αγαθών και των υπηρεσιών και η άλλη του χρήματος, που καταβάλλεται ως πληρωμή για τα αγαθά και τις υπηρεσίες (σχήμα 1.1).

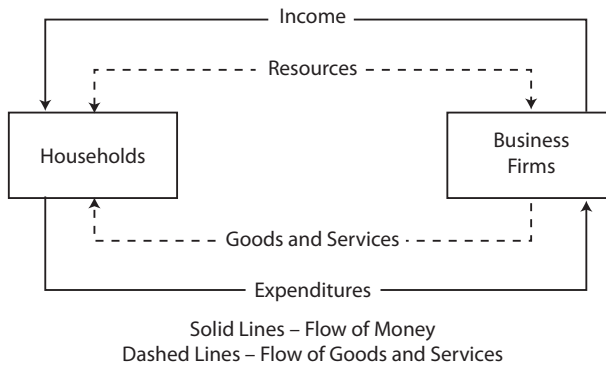
Στο δεύτερο μοντέλο έχουμε πάλι τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις στην απλουστευμένη συνολική ροή του χρήματος και των αγαθών/ υπηρεσιών (σχήμα 1.2)

Ένα άλλο σημαντικό συμπέρασμα, που εξάγεται από το αρχικό μοντέλο, είναι ότι μπορούμε με τρεις τρόπους να μετρήσουμε το επίπεδο της οικονομικής δραστηριότητας. Συγκεκριμένα, μπορούμε να προσθέσουμε τις αξίες του Ουτρυ, να υπολογίσουμε τις συνολικές δαπάνες ή να χρησιμοποιήσουμε το σύνολο όλων των εισοδημάτων. Έτσι, καταλήγουμε στο μέγεθος της αξίας του συνόλου του Εθνικού Προϊόντος, που παράγει μια χώρα.

Ο εξωτερικός κύκλος παρουσιάζει την πραγματική οικονομία, στην οποία κινούνται οι συντελεστές της παραγωγής των αγαθών. Ο εσωτερικός κύκλος δείχνει την οικονομία του χρήματος, περιγράφοντας τις ροές των πληρωμών για τα προϊόντα, τις υπηρεσίες και τους συντελεστές της παραγωγής. Στην αντίθετη πλευρά παρατηρούμε τις ροές προς την άλλη κατεύθυνση, όπου το χρήμα πηγαίνει από τους αγοραστές προς τους πωλητές των παραχθέντων αγαθών, καθώς και από τους πωλητές προς τους αγοραστές.

Σχήμα 1.1. Το «κυκλικό μοντέλο ροής» (κατά S. Dobson & S. Palfreman, p. 149, 1999).

Σχήμα 1.2. Κυκλικό μοντέλο της ροής χρήματος και των αγαθών / υπηρεσιών
(<http://users.teilam.gr/~apre/oros6.html>)

Η Μικροοικονομία

Η Μικροοικονομία ασχολείται με τα προβλήματα της παραγωγής αγαθών και της διανομής αυτών μέσα στην οικονομία. Θεωρείται ο κληρονόμος των παραδοσιακών αρχών της οικονομικής επιστήμης και περιλαμβάνει:

- α) τη θεωρία των τιμών,
- β) τη θεωρία του καταναλωτή,
- γ) τη θεωρία της παραγωγής,
- δ) τη θεωρία της κοινωνικής ευημερίας, κλπ.

Η μικροοικονομική θεωρία εξετάζει τα παραπάνω θέματα, σε αντίθεση με την οικονομία των επιχειρήσεων, όχι από τη μεριά της οικονομικής μονάδας, αλλά παρατηρεί την επιχείρηση από την πλευρά της αγοράς, όπου συναντώνται η προσφορά και η ζήτηση. Γι' αυτό ερευνά τους δυο αυτούς σημαντικούς παράγοντες της αγοράς, προσπαθώντας να αναλύσει τις συνθήκες που προκαλούν την ισορροπία αυτών των δυναμικών στοιχείων της αγοράς.

Η οικονομία των επιχειρήσεων

Η οικονομία των επιχειρήσεων πραγματεύεται τις μεμονωμένες οικονομικές μονάδες, δηλαδή τις διάφορες επιχειρήσεις (μεγάλες – μικρές) και έχει ως αντικείμενο:

- τον τρόπο παραγωγής,
- τη διοίκηση και την οργάνωση των παραγωγικών μονάδων,
- το ανθρώπινο εργατικό δυναμικό,
- το κόστος παραγωγής,
- τις αγορές,

- τις επενδύσεις,
- το marketing
- τις πωλήσεις
- την αποθήκευση και διακίνηση των προϊόντων κλπ, κλπ. (Θ. Γεωργακόπουλος κ.άλ., 1982).

Η Οικονομία των Επιχειρήσεων είναι κατά βάση εφαρμοσμένη ή τουλάχιστον προσανατολισμένη στην εφαρμογή επιστήμης. Δηλαδή, επιδιώκει δραστηριότητες, που «αποσκοπούν κύρια με τη βοήθεια θεωρητικών γνώσεων των βασικών επιστημών, καθώς και εμπειριών της πράξης, να λύσει προβλήματα και να διατυπώσει κανόνες και διαδικασίες της άμεσης πρακτικής εφαρμογής» (N. Gaither 1992).

Κατά το πρώτο ήμισυ του εικοστού αιώνα η προσοχή της οικονομικής επιστήμης είχε στραφεί στα θέματα της λογιστικής, ενώ στη συνέχεια το βάρος μετατοπίστηκε, λόγω της γιγάντωσης των επιχειρήσεων, σε πολλές άλλες κατευθύνσεις. Η κύρια ώθηση προήλθε τώρα από την Αμερική και την Ιαπωνία.

Σήμερα η οικονομία των επιχειρήσεων αποτελεί μια ετερογενή πολυδιάστατη επιστήμη, γιατί πέρα από τις γενικές αρχές που διέπουν όλες τις οικονομικές μονάδες, ασχολείται και με τους ειδικούς οικονομικούς κλάδους, όπως βιομηχανικές μονάδες, εμπορικές επιχειρήσεις, τράπεζες, ασφάλειες, αθλητικούς φορείς, κλπ.

Οι επιχειρήσεις χωρίζονται βασικά σε ιδιωτικές και δημόσιες. Αλλά υπάρχουν και οι μεικτές, όπου ένα μέρος ανήκει στο δημόσιο και το υπόλοιπο σε ιδιώτες.

Για την κατάταξη των επιχειρήσεων στη μια ή την άλλη κατηγορία ισχύουν τα ακόλουθα κριτήρια:

- **Νομικά:** Οι ιδιωτικές οικονομικές μονάδες υπόκεινται στο αστικό και εμπορικό δίκαιο, καθώς και στο Νόμο περί Ανωτύμων Εταιρειών, ενώ οι δημόσιες επιχειρήσεις (Δ.Ε.Κ.Ο. - Δημόσιες Επιχειρήσεις Κοινής Οφέλειας) στο δημόσιο δίκαιο, ως Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου.
- **Βαθμός αυτοκαθορισμού:** Σημαντικό στοιχείο για την επιχείρηση είναι, αν το management μπορεί να παίρνει μόνο του όλες τις αποφάσεις, ως προς τους στόχους του (ιδιωτικές οικονομικές μονάδες) ή περιορίζεται από το δημόσιο δίκαιο (ΔΕΚΟ και μεικτές επιχειρήσεις),
- **Συμμετοχή στο κεφάλαιο της επιχείρησης:** Εφόσον το 51% του κεφαλαίου ανήκει στο δημόσιο, τότε μιλάμε για δημόσια επιχείρηση, αν και τελευταία υπάρχει η τάση παρ' όλο που η πλειοψηφία ανήκει στο δημόσιο, το management να δίδεται σε ιδιώτες. Όμως υπάρχει και η άλλη περίπτωση,

όπου ενώ το δημόσιο έχει πωλήσει την πλειοψηφία σε ιδιώτες, που ασκούν το management, εν τούτοις νομικές ρήτρες περιορίζουν την ελευθερία της διοίκησης, γιατί το κράτος θέλει να διαφυλάξει τα δημόσια συμφέροντα. Τέτοιες επιχειρήσεις είναι για παράδειγμα της ηλεκτρικής ενέργειας, της ύδρευσης, κλπ.

Οι ιδιωτικές επιχειρήσεις επιδιώκουν καθαρά κερδοσκοπικούς σκοπούς και ως εκ τούτου υπόκεινται στο ρίσκο της αγοράς. Με άλλα λόγια κινδυνεύουν να πέσουν έξω, αν τα κόστη υπερβαίνουν τα κέρδη και η επιχείρηση εμφανίζει παθητικό ισολογισμό. Όμως υπάρχουν και ιδιωτικές επιχειρήσεις, που για πολιτικούς λόγους επιδοτούνται από το κράτος.

Οι ιδιωτικές οικονομικές μονάδες είναι το χαρακτηριστικό γνώρισμα του οικονομικού συστήματος της ελεύθερης αγοράς.

Από την άλλη μεριά οι δημόσιες επιχειρήσεις, οι οποίες επιτελούν δημόσιο κοινωφελές έργο δε διατρέχουν κανένα κίνδυνο πτώχευσης, γιατί η πολιτεία καλύπτει τις απώλειες και το εν γένει παθητικό μέρος της οικονομικής μονάδας. Αυτή η μέθοδος αποδείχθηκε στην πράξη πολλές φορές πολύ επικίνδυνη έως θανατηφόρα, για την οικονομία του κράτους. Παράδειγμα, οι οικονομίες των πρώην ανατολικών χωρών. Αυτό συμβαίνει, γιατί για ποικίλους λόγους, (που θα αναπτύξουμε αλλού), η επιχείρηση δε λειτουργεί ορθολογιστικά.

Προς αποφυγή τέτοιων καταστάσεων έχουμε και τις περιπτώσεις, όπου σε καθαρά δημόσιες επιχειρήσεις εφαρμόζονται οι κανόνες του ιδιωτικού management. Αυτό το είδος διοίκησης ονομάζεται «New Public Management», που σημαίνει ότι οι δομές, λειτουργίες και διαδικασίες αντιστοιχούν σ' εκείνες μιας ιδιωτικής επιχείρησης, γιατί πρώτον είναι περισσότερο ορθολογικές και δεύτερον δεν μπορούν να υπεισέρχονται πολιτικές σκοπιμότητες (Boston C.G. 1991).

<i>Στόχοι κάλυψης Συμμετοχή στο κεφάλαιο</i>	<i>Επιχειρήσεις καταναλωτικής παραγωγής</i>	<i>Επιχειρήσεις παραγωγικών προϊόντων</i>
Δημόσιες	Δ.Ε.Κ.Ο.	Δημόσιες επιχειρήσεις και δημόσια διοίκηση
Ιδιωτικές	Ιδιωτικά νοικοκυριά	Ιδιωτικές επιχειρήσεις / Μεικτές οικονομικές μονάδες

Πίνακας 1.2. Διαχωρισμός των οικονομικών μονάδων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β´

Τα κυριώτερα Μακροοικονομικά μεγέθη

*Το Εθνικό Προϊόν – Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν – Το Εγχώριο Εθνικό Προϊόν
– Το Εθνικό Εισόδημα – Εθνική Δαπάνη & Κατανάλωση – Εθνικό Εισόδημα –
Αποταμίευση – Επένδυση – Αποταμίευση*

Το Εθνικό Προϊόν

Στα πλαίσια των οικονομικών δραστηριοτήτων σε μια χώρα παράγονται αγαθά και υπηρεσίες, που στο σύνολό τους αποτελούν το «Εθνικό Προϊόν» (National Product), το οποίο υπολογίζεται για μια οικονομική χρήση, που ταυτίζεται με το ημερολογιακό έτος (1). Με τον όρο «Εθνικό Προϊόν» μιας χώρας εννοούμε το προϊόν, που παράγεται από το σύνολο των συντελεστών παραγωγής (εργασία, κεφάλαιο, γη).

Επειδή όμως η άθροιση των ανομοιογενών αγαθών και υπηρεσιών είναι ανέφικτη, ορίζεται σε μια οικονομία ως «Εθνικό Προϊόν» η αξία των παραγομένων τελικών αγαθών και υπηρεσιών για το διάστημα ενός χρόνου.

Γενικά ο υπολογισμός του Εθνικού Προϊόντος είναι μια δύσκολη και αμφιλεγόμενη δουλειά, δεδομένου ότι ενώ για τα παραγόμενα αγαθά τα πράγματα είναι αυταπόδεικτα και εύκολα, αντίθετα για την εκτίμηση των υπηρεσιών δεν υπάρχει σύμφωνη γνώμη. Για παράδειγμα, προ ολίγων ετών (2005), όταν η ελληνική κυβέρνηση υπέβαλε έκθεση στην Ευρωπαϊκή Ένωση για αναβάθμιση του Εθνικού Προϊόντος της χώρας, συνυπολόγισε και τον τζίρο, που γίνεται στους οίκους ανοχής. Πολύ περισσότερο πρόκειται για ένα σύστημα ορισμών συνολικών οικονομικών μεγεθών, που αφορά την εμπειρική τους παρουσίαση. Συνήθως αυτή η ανάλυση γίνεται, όπως είδαμε, είτε με τη βοήθεια του κυκλώματος ροής είτε με τη στατιστική επεξεργασία (National Income Accounting).

Τον όγκο των παραγομένων αγαθών τον χωρίζουμε σε ενδιάμεσα και τελικά μεγέθη. Ενδιάμεσα είναι εκείνα τα αγαθά, τα οποία δεν έχουν αποκτήσει ακόμη την καταληκτική τους μορφή και συνεχίζουν να περνούν από τα διάφορα στάδια της επεξεργασίας και της παραγωγής. Ως τελικά θεωρούνται αντίθετα όσα αγαθά έχουν διέλθει από όλα τα στάδια της παραγωγής και είναι έτοιμα προς χρήση.

Στη συνέχεια η διάκριση του όγκου των αγαθών γίνεται κατά κλάδο, δηλα-

δή, γεωργικά, βιομηχανικά, υπηρεσίες, κατά είδος, π.χ. καταναλωτικά, επενδυτικά, καθώς και κατά τη μορφή τους, όπως υλικά και άυλα κ.ο.κ. Κοινό γνώρισμα όλων αυτών των προϊόντων είναι η αξία τους, η οποία είναι μετρίσιμη, εφόσον πολλαπλασιάσουμε τον όγκο με την τιμή τους. Τελικά το Εθνικό Προϊόν εκφράζεται σε χρήμα, που για μεν την εγχώρια χρήση είναι το νόμισμα της χώρας, για δε τη διεθνή παρουσίαση, μετατρέπεται σε δολάρια.

Στον υπολογισμό του Ε.Π. πρέπει να δίδεται προσοχή, για να αποφεύγεται ο διπλός υπολογισμός και να λαμβάνεται μόνο η προστιθέμενη αξία* σε κάθε στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας.

Ακόμη το Ε. Π. μπορούμε να το χωρίσουμε και κατά παραγωγικό κλάδο, καθώς και είδος. Έτσι έχουμε:

1. Ε. Π. της πρωτογενούς, της δευτερογενούς και της τριτογενούς παραγωγής.
2. Ε.Π. καταναλωτικών ειδών, κεφαλαιουχικών αγαθών (επενδυτικά αγαθά).
3. Ε.Π. σύμφωνα με τον τόπο παραγωγής, δηλαδή αν παράγονται εντός ή εκτός των ορίων της χώρας.

Το Ε.Π. χωρίζεται σε Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ) και σε Καθαρό Εθνικό Προϊόν (ΚΕΠ). Επειδή η παραγωγή του Ε.Π. προκαλεί φθορά του υλικού κεφαλαίου, μπορούμε να προβούμε ή όχι στην απόσβεση αυτού (του υλικού κεφαλαίου). Εφόσον γίνει η απόσβεση προκύπτει το ΚΕΠ, ενώ αν στο Ε.Π. συνυπολογίσουμε και τις αποσβέσεις, τότε έχουμε το ΑΕΠ.

Καθώς η χρησιμοποίηση των παραγωγικών συντελεστών ενός κράτους μπορεί να γίνει όχι μόνο στο εσωτερικό, αλλά και στο εξωτερικό (π.χ. οι ελληνικές επενδύσεις στις βαλκανικές χώρες), κάνουμε τη διάκριση μεταξύ Εγχώριου Προϊόντος και Εθνικού Προϊόντος. Ως *Εγχώριο Προϊόν* (Gross Domestic Product) θεωρείται το Ουτπρ, που παράγεται από τους συντελεστές παραγωγής, οι οποίοι βρίσκονται εντός των ορίων της χώρας. Αντίθετα το *Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν* (Gross National Product), είναι το Ουτπρ των συντελεστών παραγωγής, που ανήκει στους κατοίκους μιας χώρας, ανεξάρτητα, αν αυτοί είναι ημεδαποί ή αλλοδαποί. Δηλαδή, τα προϊόντα που παράγει ένας Έλληνας ή ένας ξένος στη Βουλγαρία, υπολογίζονται στο ελληνικό Εθνικό Προϊόν, εφόσον αυτοί έχουν την κατοικία τους (ή την έδρα τους) στην Ελλάδα.

* **(Παρατήρηση:** Στην οικονομική έννοια της παραγωγής, θεωρείται ως «προστιθέμενη αξία», η δημιουργία της πρόσθετης αξίας, που προκύπτει σε κάθε στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας. Δηλαδή, αυτή υπολογίζεται από τη διαφορά μεταξύ των αγορών και των πωλήσεων των προϊόντων της επιχείρησης, π.χ τιμή αγοράς πρώτων υλών, τιμή πώλησης παραγόμενου προϊόντος)

Ακόμη το Ε.Π. μπορεί να χωριστεί σε «Ε.Π. αγοραίων τιμών» και σε «Ε. Π. τιμών κόστους συντελεστών παραγωγής». Αυτό στην πρώτη περίπτωση επιτυγχάνεται, αν στο ΑΕΠ προστεθούν οι έμμεσοι φόροι και αφαιρεθούν οι επιδοτήσεις, ενώ αντίθετα στη δεύτερη περίπτωση, αν από το ΑΕΠ αφαιρεθούν οι έμμεσοι φόροι και προστεθούν οι επιδοτήσεις.

Ο υπολογισμός του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (Α.Ε.Π.)

Το «Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν» (Gross National Product = G.N.P.) είναι, όπως αναφέρθηκε, το Εθνικό Προϊόν, στο οποίο δεν υπολογίζονται οι αποσβέσεις. Και το Α.Ε.Π. υπολογίζεται επίσης για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, η οποία είναι πάλι ο ένας ημερολογιακός χρόνος.

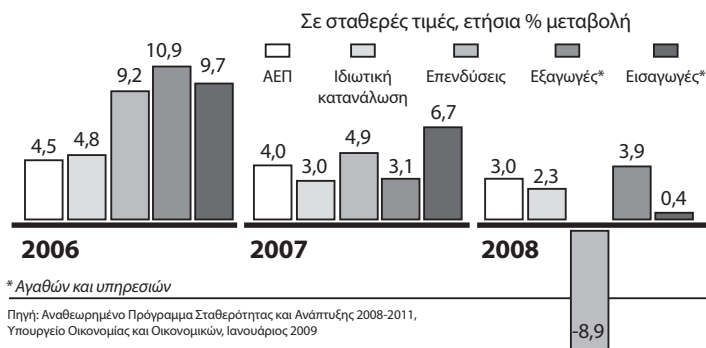
Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (Α.Ε.Π.), που εκφράζεται λοιπόν από την αξία όλων των τελικών προϊόντων και υπηρεσιών σε τιμές αγοράς, μπορούμε να το δούμε και στην ακόλουθη ισότητα, ως εξής:

- Ποσότητα = q_i (όπου $i = 1, 2, 3, \dots, n$)
- Τιμή = p_i (όπου $i = 1, 2, 3, \dots, n$)

Έτσι το σύνολο της αξίας των προϊόντων (αγαθών και υπηρεσιών, ΑΕΠ) εκφράζεται ως $\sum q_i \cdot p_i$.

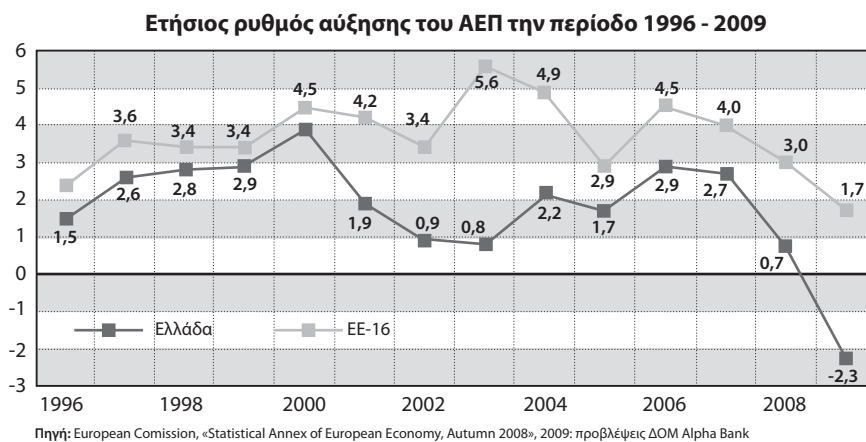
Απ' αυτόν τον τύπο γίνεται εμφανές ότι πρόκειται για το σύνολο του ποσού, που ξοδεύει όλος ο λαός, για να αγοράσει το Εθνικό Προϊόν (αγαθά και υπηρεσίες). Με άλλα λόγια δηλαδή, πρόκειται για τη συνολική εθνική δαπάνη (βλέπε και R. Dornbusch / St. Fischer 1990, Ε. Πουρναράκης, 1994).

Το ΑΕΠ υπολογίζεται πάντοτε σε τρέχουσες τιμές, δηλαδή στις τιμές που υπάρχουν κατά τη χρονική στιγμή του υπολογισμού. Αυτός βέβαια είναι και ο λόγος, που ετησίως βλέπουμε μια αύξηση του ΑΕΠ, επειδή κάθε φορά υπολογίζο-

Σχήμα 1.3. Η σύνθεση του Α.Ε.Π. της Ελλάδας.

νται οι νέες τιμές, που διαμορφώθηκαν, βάσει του πληθωρισμού. Για να είναι όμως δυνατή η σύγκριση με προηγούμενα έτη καθίσταται αναγκαίος ο αποπληθωρισμός, ώστε να υπάρχουν σταθερές τιμές (Γ. Δημόπουλος, 1998, Α. Κουρκουλος, 2003).

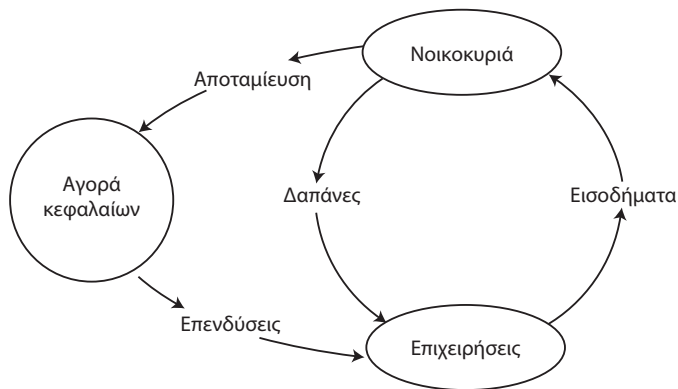
Σχήμα 1.4. Ο ετήσιος ρυθμός αύξησης του Α.Ε.Π. Ελλάδας και Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο υπολογισμός του Εγχώριου Εθνικού Προϊόντος (Gross Domestic Product)

Το Εγχώριο Εθνικό Προϊόν μπορεί να υπολογιστεί στη βάση του Output, του εισοδήματος, καθώς επίσης και των εξαγωγών.

Αυτές οι σχέσεις γίνονται κατανοητές στο σχήμα 1.1, όπου βλέπουμε ότι το εισόδημα είναι ίσο με τις δαπάνες, γιατί οι δαπάνες ισούνται με την αξία του output. Το σχήμα 1.5 μας δείχνει μια οικονομία αντίθετη με τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις, στην οποία τα νοικοκυριά δεν ξοδεύουν όλο τους το εισόδημα, αλλά αποταμιεύουν ένα μέρος, και στην οποία οι επιχειρήσεις δαπανούν χρήμα για νέους εξοπλισμούς. Οι πηγές χρήματος των επιχειρήσεων για αυτές τις επενδύσεις είναι οι αγορές κεφαλαίου, προς τις οποίες προσβλέπουν μετά τα νοικοκυριά για αποταμίευση. Στο ίδιο σχήμα (1.5) βλέπουμε μόνο τη ροή του χρήματος, που εκλαμβάνεται ως κύκλωμα ροής του εισοδήματος, επειδή σ' αυτό το επίπεδο δεν καταγράφονται ακόμη οι ροές των αγαθών και των υπηρεσιών.

Το χρήμα, το οποίο καταλήγει στην αγορά κεφαλαίου, ως αποταμίευση, δεν κυκλοφορεί στο κύκλωμα της ροής του εισοδήματος και γι' αυτό συχνά περιγράφεται ως διαρροή (από το κύκλωμα της ροής), ενώ το χρήμα επενδύεται στις επιχειρήσεις, σε πρόσθετη συνάρτηση προς τις δαπάνες των νοικοκυριών, που

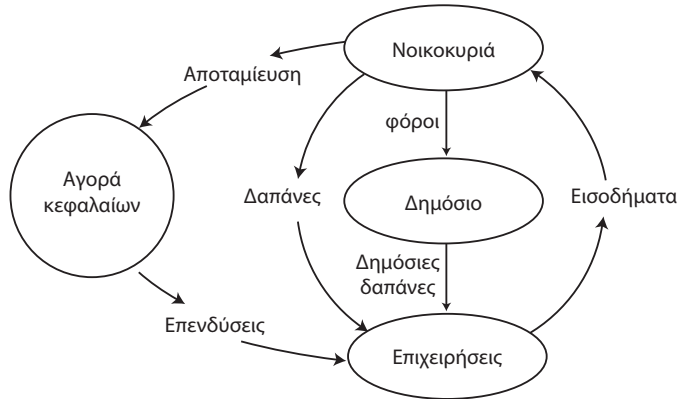

Σχήμα 1.5. Ο οικονομικός τομέας και το κύκλωμα ροής του εισοδήματος (S. Dobson & S. Palfreman, 1999).

συχνά περιγράφεται ως ενίσχυση στο κύκλωμα της ροής. Εάν τώρα δεν υπάρχουν επενδύσεις στις επιχειρήσεις, αλλά τα νοικοκυριά συνεχίζουν να αποταμιεύουν, το κύκλωμα της ροής συρρικνώνεται και το μέγεθος της οικονομίας, ως απόδειξη των γενικών δαπανών, γίνεται μικρότερο.

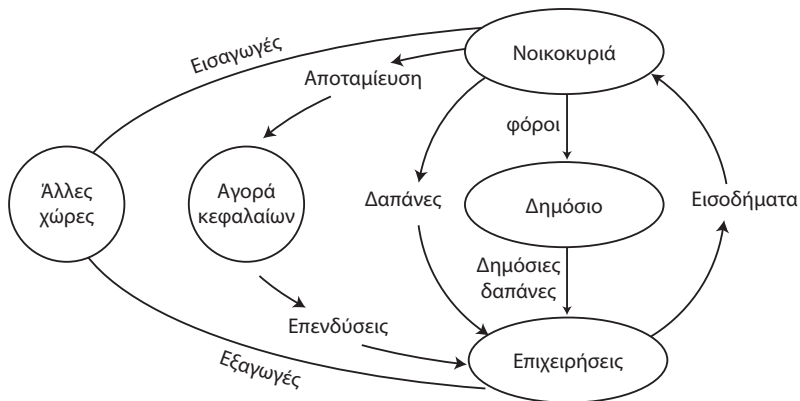
Το δημόσιο παίρνει ένα μέρος από το εισόδημα του λαού με φόρους και άλλες απαιτήσεις. Οι φόροι μειώνουν την αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών, κάτι που αποτελεί μια περαιτέρω μείωση του κυκλώματος της ροής. Το δημόσιο δαπανά χρήμα για αγαθά και υπηρεσίες και έτσι μειώνεται έτι περαιτέρω ένα μέρος από το κύκλωμα της ροής. Το σχήμα 1.6 δείχνει την οικονομία της χώρας με τον χρηματοοικονομικό τομέα και το δημόσιο ως μέρος του κυκλώματος, αλλά όχι το εξωτερικό εμπόριο. Αντίθετα, εάν η μείωση από την αποταμίευση και τους φόρους ήταν μεγαλύτερη από όση η ενίσχυση των επενδύσεων και των επιδοτήσεων του δημοσίου, το κύκλωμα της ροής θα περιοριζόταν ακόμη περισσότερο.

Τελικά, παρ' όλες τις μειώσεις και επεκτάσεις, το μοντέλο της οικονομίας είναι ανοικτό στο εξωτερικό εμπόριο. Οι εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών παράγονται μεν από την οικονομία του εσωτερικού, αλλά αγοράζονται και πληρώνονται από εξωτερικούς αγοραστές. Η ροή αγαθών και υπηρεσιών είναι έξω από την εγχώρια οικονομία, αλλά οι πληρωμές ρέουν μέσα στη χώρα, γι' αυτό οι εξαγωγές αποτελούν μια άλλη ενίσχυση προς το κύκλωμα ροής του εισοδήματος. Οι εισαγωγές από την άλλη πλευρά εσωκλείουν μια συνέχιση των πληρωμών της εγχώριας οικονομίας, ενώ τα αγαθά και οι υπηρεσίες έρχονται μέσα. Γι' αυτό οι εισαγωγές αποτελούν μια μείωση από το κύκλωμα της ροής του εισοδήματος.

Σχήμα 1.6. Ο δημόσιος τομέας και το κύκλωμα ροής του εισοδήματος (S. Dobson & S. Palfreman, 1999).

Το σχήμα 1.7 παρουσιάζει πιο εύγλωττα την πολύπλοκη αυτήν περίπτωση. Είναι δύσκολο να αιτιολογηθεί ότι οι εξαγωγές θα μπορούσαν να είναι ίσες με τις εισαγωγές. Σύμφωνα δε με τη διατύπωση του προηγούμενου μοντέλου, το κύκλωμα ροής του εισοδήματος βρίσκεται μόνο στο ίδιο μέγεθος, εάν η συνολική ροή (της ενίσχυσης) προς τα μέσα είναι ίση προς τη συνολική ροή (της μείωσης) προς τα έξω. Οι ενισχύσεις και οι μειώσεις αθροίζονται και συνεκτιμώνται στον πίνακα 1.3.

Σχήμα 1.7. Το εξωτερικό εμπόριο και το κύκλωμα ροής του εισοδήματος (S. Dobson & S. Palfreman, 1999).

Πίνακας 1.3. Οι ενισχύσεις και οι μειώσεις μιας οικονομίας

**Ενισχύσεις και μειώσεις
συνοπτικά**

<i>Ενισχύσεις</i>	<i>Μειώσεις</i>
<i>Επενδύσεις</i>	<i>Αποταμιεύσεις</i>
<i>Δημόσιες δαπάνες</i>	<i>Φόροι</i>
<i>Εξαγωγές</i>	<i>Εισαγωγές</i>

Σε κάποιες χρονικές περιόδους, όπως το έτος, η πλευρά των δαπανών του εισοδήματος, μετά τις μειώσεις και τις ενισχύσεις, είναι ίσες με την πλευρά του εισοδήματος. Το Εγχώριο Εθνικό Προϊόν (GDP) μετρά τόσο τις ολικές δαπάνες όσο και το ολικό εισόδημα, αλλά αυτό είναι η μέτρηση του ολικού Ουτput. Οι ολικές δαπάνες των αγαθών και των υπηρεσιών που παράγονται σε μια χρονική περίοδο στην οικονομία, εκφράζουν την αγοραστική αξία του Ουτput των αγαθών και των υπηρεσιών και το συνολικό εισόδημα των συντελεστών της παραγωγής, που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή αυτού του Ουτput, εάν μετρήσουμε την ίδια αξία του Ουτput. Έτσι, διαπιστώνουμε ότι, όποια μέθοδο από τις τρεις χρησιμοποιήσουμε, καταλήγουμε στο ίδιο συμπέρασμα. Ατυχώς, στον πραγματικό σήμερα κόσμο, παρά στη θεωρία, το αθροιστικό σύνολο δεν είναι ποτέ ίδιο, διότι είναι πολύ δύσκολο να μαζέψει κανείς τόσα πολλά και λεπτομερή στοιχεία, για να τα επεξεργασθεί με ακρίβεια στατιστικά. Η αναγκαιότητα της ρύθμισης μεταξύ των τριών συνολικών αποτελεσμάτων καθίσταται αναγκαία, για να αποφευχθεί η γνωστή «στατιστική διαφοροποίηση» (Dobson S. & Palferman S., Begg D./ Fischer S. / Dornbusch R. Economics, 2003).

Το Εθνικό Εισόδημα

Ως *Εθνικό Εισόδημα* θεωρούμε το άθροισμα των εισοδημάτων, που αποκτούν οι συντελεστές της παραγωγής (εργασία, φύση, κεφάλαιο & επιχειρηματικός νους) για τη συμμετοχή στη διαδικασία της παραγωγής των διαφόρων αγαθών, που στο σύνολό τους αποτελούν το Εθνικό Προϊόν, αποτιμώμενο σε χρηματική αξία.

Σε μια απλοποιημένη μορφή η αμοιβή της εργασίας αποτελείται από τους μισθούς και τα ημερομίσθια. Η αμοιβή του συντελεστή του Κεφαλαίου προκύπτει από τα διάφορα είδη τόκου και την αμοιβή του επιχειρηματία, που προέρχεται από το επιχειρηματικό κέρδος. Δηλαδή, το Εθνικό Εισόδημα είναι το άθροισμα